

28
10

МЕ

на речі

Одич

Рег. 361-25 50
12

Львів. Бібліотека
АН. УРСР

НАРОДНІЯ ШКОЛА ВО ФРАНЦІІ.

(Лекція)

Є. В. Бачинського

Прив. Доц. Кам'янецького Українського Державного Університета.

Кам'янець на Поділля.

1919

~~БІБЛІОТЕКА
НАУКОВ. Т-ВА ІМ. ШЕВЧЕНКА
Львов~~

4424 (40p)

Львівська державна
наукова бібліотека
№ 6393

НАРОДНЯ ШКОЛА ВО ФРАНЦІІ.

(Лекція).

Французські школи мають свої хороші і відьємні сторони. І не для того я хочу коротенько познайомити про стан народньої освіти у Франції, щоби дати примір Українським школам. Ні, протівно, щоби сказати як багато ми мусемо ще зробити в справі освітлення свого народу, коли он там в старій культурній Франції, де про освіту завжди дбали, а все ж таки там во Франції і тепер як побачемо треба працювати і працювати.

Наш сільський люд досі вчився, коли се євчення, на московській мові. Його інтелігенція мало знає свою мову, не пройшла ще свою національну школу і коли у нас тепер національний рух тах високо піднявся і все ширше і ширше охоплює всі верстви народні, втягуючи до себе і ті елементи, які здавалося, вже безповоротно одійшли від українській стіхії,—в сю хвилю питання освіти на своїй рідній мові набирає особливо-го значіння. Отже історія иньших народів показує ясно, що без широкой просвітній роботи в масах, без поставленій пляново школи, без національного виховання молоді,—не тільки держава не буде міцно істнувати, але і взагалі культурне відродження народу не піде далеко.

Во Франції всі школи національні. Більше того, характерною ознакою Французській народній школи єсть послідовний націоналізм. Во Франці

взагалі тільки назначний відсоток робітників тримається інтернаціоналізму. Я пригадою як в механічній фабриці на третьому році світової війни з 980 робітників тільки шість робітників були проти війни з німеччиною, а решта в німцях бачила полу—звірів. А були на тій же фабриці чимало робітників що служили в поліції і слідували за своїми товаришами. Але коли всеж таки по між робітниками не мало соціалістів або частійше синдикалістів, то вже селянська маса переважно консервативна. Селяне консерватори головне в соціальних питаннях, а в той же час рідикали в деяких політичних питаннях. Про інтелегенцію вже не кажу—вона наскрізь „буржуазна“ і націоналістична. Отже і в програмах шкіл послідовно додержаний дух націоналізму що часами межує з шовінізмом.

Нема нічого кращого за Францію, за Французську культуру, історію, літературу, науку. Нідє нема стільки великих людей, як у Франції,—так читаєш на кожній сторінці книжок—підручників і сей культ. своїх великих людей, всего свого, йде червоною ниткою. Кожне місце, кожне здається село старається відшукати „свого“ великого чоловіка, що би поставити йому у себе на площі монумента і щорічно справляти місцеве свято.

Зрозуміло, що Французська історія і культура має чим похвалитися і єсть з чого вибирати. Та безперечної і те, що замовчування всього чужого, якби воне хорошо, красиво, прекрасно, героїчно небуло—відбувається специфічно на дітях, прищиплює у них надзвичайно високо розвинуте почуття висшости своєї—Французської—раси над всіма иньшими.

В пограничних місцевостях з Еспанією, наприклад, в великому промисловому місті Тулузі, сила

іспанських робітників на фабриках, заводах та і по економіях. Французських робочих рук бракує—се раз, а потім Французи стараються перейти на иньшу, легшу роботу. Отже був не раз свідком, як Французський робітник цілком щиро дивився на свого іспанського товариша як на якусь півлюдину. Так як у нас колись то панська „біла кість“ дивилася на „чорних“ селян.

Такий погляд пересічного француза на чужинця (хоч трохи і змінився підчас світової війни) має ще і ту від'ємну сторону, що Француз надзвичайно мало знає, що небудь про инші держави, народи, нації, та їх культуру, історію чи літературу. І доходить діло до того, що, „дослівно“ робітники та селяне думають, що в дійсності відмеді ходять ще і тепер по вулицях Петрограду.

Такий дух школи понижує світогляд пересічного Француза, але має—мусемо се признати—де яку і хорошо сторону. Власне, знання свого края, історії, своїх героїв стоїть там, у Франції, не порівняючи вище, як приміром у нас. А далі національне обличчя у Француза ясніше. Він себе повсюди і завжди буде уважати тільки Французом і ніколи не чим иньшим. І тут не дивлячися на різницю характерів, а почасти і мов по між північчю і півднем,—всі мешканці Франції вважають себе Французами. Містральські вірши—„я люблю своє село, але ще більше люблю свій край. Я південець, але перше всього Француз,“—являються в дійсности програмом школи.

На жаль любов до усього свого доходить не тільки до самопевности, що тільки одне Французське хороше, але і що все не Французське є погане. Сторінки підручників по історії тнуть справжнім шовінізмом. А вже не варто і згадувати, що на кінцевій сторінці кожній граматки, читанки, істо-

рії і навіть задачника арифметики—знайдете докази про необхідність реванша над німеччиною і потребу прилучення Ельзаса і Лотарінгії до франції, мимо того, що ці провінції заселені здебільшки німецьким людом і, певно, як запитати населення, то воно не згодиться прилучитися до франції.

Але єсть ще і друга характерна риса французських шкіл. Я пригадую математичний конгрес, на якому був в Брюселі. Йшла там мова про стан математики в середніх школах. І от виник там дуже характерний діспут по між представниками франції і німеччини. Досить відомий французський педагог Бурле (тепер вже померший), щоби характеризувати програм французській школи, сказав між иньшим, що у всіх школах франції в одні і ті ж часи викладають одну і туж теорему. Німецький же вчений Клейн скористувався словами Бурле, підкресляючи що в німеччині, як раз противно,—в кожній школі частенько цілком иньший програм і иньший спосіб викладу.

Се випадкова сцена надзвичайно, по моїй думці, вірно дає поняття того що робиться в сих країнах—супротивницях. Власне і характеризує французську школу надзвичайний централізм, проведений послідовно у всьому. Одні і ті ж програми, одні методи навчання, тіж самі приклади, тіж самі завдання.

Істнує в Парижі центральне бюро організаційне—при Міністерстві Народній Освіти—яке укладає на всі школи один і той же програм. Правда в се бюро попадають найбільші видатні особи, бо в дійсности, коли будете переглядати списки членів сього бюро за кілька десятків років то побачите, що там не бракувало найкращих вчених та педагогів. Сим особистим складам, централістична тенденція потроху губе де які свої негативні риси, бо

талановиті люди,—одним своїм талантом,—не дозволяють доходити до абсурда. Та одноманітність шкіл зостається фактом—і повсюду у всіх типах шкіл. Не знайдете в народніх школах і пристосування до місцевих умов. Одна і та ж мова, одні і ті ж підручники.

Правда перегляд програм шкіл буває досить часто і цікаво що не впаде новий проєкт бути затвердженим, як з'явиться з десяток нових книжок—підручників, написаних відповідно цієї нової програми і не знаєш—переглядаючи їх—який з них найкращий. Бо здається не в одній країні немає стільки підручників, як у Франції,—підручників добрих, надзвичайно просто, зрозуміло написаних ясною, хорошою мовою. І от власне з цього боку було б дуже корисно зробити переклади де яких французьких (як і з інших мов) підручників на українську мову, бо краще добрі чужі—перекладні підручники а ніж свої поганеньки.

Звичайно математичні книжки для шкіл во Франції писані найкращими педагогами—практиками. Дається добра, ясна формулювання і стараються тепер створити такий підручник що може служити як добра інформаційна книжка для учня. Дуже часто в книжці даються кілька способів рішень а то і так упорядковують що би учень сам міг видумувати нові рішення.

Коли хто бував в різних частинах Франції, то може посвідчити, що у початкових школах по селах вчителі мусять уживати місцеву мову, чи вірніше місцевий діалект. Різниця між Провансом та Північчю, Бретанью та Східом все ж існує і, наприклад, селяне біля Тулузи погано балакають по французьки, часто—густо пересипають свою бесіду провансальськими виразами, а то і непомітно вкінці переходять на провансальську мову. Звичай-

но і діти селянські уживають вдома в бесіді patois (місцеві діалекти) от же перехід в школах зразу на французську мову не бува легким, в кожному разі не педагогічний. Добре коли вчитель свій, місцевий, що сам знає patois, бо инакше наука йде дуже поволі і наслідки вчення не дуже високі

І тут власне Централізація французькій школи показала свої негативні (відемні) сторони. Неграмотних у Франції таки немало. То нічого, що серед рекрутів показується тільки десять відсотків неграмотних. Грамотність і не велика, тільки вміють читати, а писати не може вже значне число. В Провансі та в Бретані маються ціла села, де грамотних можна перелісвати по пальцям.

Бо діло в тому, що по французьким законам кожна комуна тільки тоді мусить збудувати собі школу, коли в неї є відповідне число дітей шкільного року. Се число не є постійне. Звичайно доходить від 100 до 300. Отже єсть села, де нема і досі школи.

А далі ще найважніше діти часто-густо забувають і то скоро, все те, чому навчилися в школі: Отже відсоток рецедиву дуже високий, особливо в тих місцевостях, де patois здалека відбігає від французькій мови. Звичайно уряд бориться з тим ріжнародними курсами для дорослих, повторними школами, школами для рекрутів і т. и. і се все поставлено гарно, але ці повторні школи, зрозуміло, не можуть бути обов'язковими для всіх.

Централізм дав можливість сильно поширитися во Франції і системі контрольній. Ні де здається так контроль як учителя так і учнів широко не поставлен як во французьких школах. Директор школи або спеціальний ревізор має право бути присутим на всіх уроках учителя, більш того роб-

лять вони вчителю (при учнях) уваги, справляють, докоряють. А на педагогічних засіданнях читаються мов'язкому школьникові ціли нотації.

І знову ніде нема стільки іспитів як во Франції. Вже не кажу про рокові, але бувають і піврічні іспити.

Більше того, раз на тиждень, особливо в середніх і во всіх вишчих школах відбуваються так звані інтеграції. Суть в тому що курс поділяється на кілька частин. і учень мусить здавати кожную частину окремо, себто вчитель запитує по всьому курсу (чи вірнійше частини курсу). При кінці ж року бувають контрольні іспити, звичайно учителями інших шкіл. На атестат зрілості питають обов'язково університетські професора.

Додам що окрім інтеграції учитель має ще спеціальні практичні вправи, на яких повторює пройдене, запитуючи учнів.

Крім того широко уживаються і ріжнородні письмені вправи, по всім, без жодних винятків предметам.

Система отміток двадцати балова. Треба правда сказати що за послідні часи ся контрольна система змягчується чи вірнійше прибирає нові форми. Власне стараються придавати системи отміток тільки службову роль, щоби краще пам'ятати учителю про успіхи учнів.

Кожний учень має у вчителя особливий листочек, на якому що дня учитель робить уваги про працю і поспіх учня.

Система така, для приміра: „Учень такийто, такого то класу“.

Грудня 3-ого: „мабуть не цікавиться, але зміст урока зрозумів.“

Грудня 4-ого „Праця очевидно для нього не інтересна, можна думати що вона здається легкою

Треба вибрати спеціальну роботу“

Грудня 5-ого Дано таке то завдання?“

Грудня 7-ого: „Завдання виконано добре.“

Грудня 8-ого: „Дано нове завдання таке то“.

Грудня 11-ого: „Повернуто завдання, здається він задоволений“.

Отже, як бачите, робиться запись що робив учитель кожний день.

А учень з свого боку має спеціальні картки в яких маються графи проти кожній лекції вчителя: „зробив задовольняючи,“ „старався рішати, але не вийшло“ „не починав робити“ т. и. При чому учень може робити свої уваги що до класних і домашніх робіт. Учитель таким чином може бути в курсі того на скільки самі учні думають і що вони знають.

Всі такі картки як учителя так і учня йдуть після всього до педагогічної ради де і мусять бути схованими після розгляду або ради шкільної або спеціальної комісії.

Та французькі школи характеризуються ще одним принципом.

Нічого не зостається в голові, кажуть французькі педагоги, коли сього не бачили очі.

Ще Рабле (в XVI віці) в своєму творі „Гаргантюа“ писав, що треба вчити науку граючись. Пізнійше Моніель домагався заставляти учнів все обслідувати. Декарт з свого боку вводить графічний метод в навчання математиці і вкінці Русо (1712—1778) в своєму романі „Еміль або думки про виховання“ горячо відстоював наочність навчання. Отже звідки все треба показувати наглядним способом, на різних приборах, приладах. Треба все показати на ділі, а не тільки розказати.

Відти во французьких школах сила різнородних фізичних приборів, досвідів, подорожж, гулянок і т. инше. В кожній школі мається бібліотека

музей (гри, малюнки, картки, колекції, займаючи прибори і т. інше). Для гулянок же „марнується“ навіть один день на тиждєнь четверг (окрім неділь і свят вільних від школи).

В молодших класах ще з малими дітьми, навіть в захоронках (яслях) широко поставлені ігри, в яких приймає участь і педагогічний персонал. Ігри ці стараються так постановити, щоб вони чому небудь вчили малечат.

Звичайно, гри дуже притягують дітей до школі. В старих класах гри йдуть своїм порядком, звисно пристосовуючись до росту, а одночасно переходять до рахунки (гімнастики).

Фізичне виховання дітей введено во всіх без винятку школах.

Се розвива фізично дітей і до певній міри має вплив і на психичний уклад характеру, даючи дітям певність в свої сили, витривалість і сміливість. І ся руханка послідовно переводиться як в сільських так і в мійських школах. додержуючись принципів що тільки в здоровому тілі здоровий дух.

Додам ще, що по школах повина бути обов'язкова горяча їжа безплатна цілком в початкових і дуже не дорога в середніх. Хай харч сей і простий але він підтримує дітей в їх праці яка кладе підвалини на усю діяльність молодого сини своєї вітчизни.

З дручого боку наочне навчання надзвичайно сильно оживляє вчення, та зміцняє звязок по між вчителем та учнями, і часто густо діти з великою охотою борше йдуть до школи, а ніж застаються дома. Взагалі я помічав кріпку звязку дітей зі своєю школою, сей звязок не губиться і після скінчення вчення. Бож кожна школа має своє традиційне свята на яке приходять як учні сучасного стану школи, так і колишні учні що вже колись то по-

жинчили школу. І на сих сьвятах сторонній баче зворушаючу любов бувших і теперешних учнів до своєї школи.

Я сказав що французькі педагоги кажуть що око є кращий засіб навчання а ніж слух. Тому то часами навіть в Вишчєй школі професор каже що він буде потребувати на іспитах тільки те що учні сами робили або сами бачили. (як се напр. в Агрономичних Інститутах).

Тому то практичні справи займають по школах може більше часу як теоретичні години. Але навіть в початкових школах звертають увагу не на те що би учень добре відповів але по підручникові показав що зрозумів урок.

Тому то на клясних дошках і сшітках уживають колерових крейд і оливців і взагалі домагаються щоби не тільки казав а і писав на дошці. Бо тоді доказ розгортається поспідовно, увага учня більше звертається на доказ і взагалі учню приходить ся зьясовувати кожний крок в своїому уроці. Тому то і письменні справи так широко поставлени по школам франції.

Числа і лінії суть найкращим засобом в гімнастиці думання і не дозволяють збити зглузду дитину писав ще колись Кондорсе. Окрім того числа звязані з лініями дають дітям ясні математичні представлення. Отже не дивниця що графічний метод, введений в математику Декартом, поступено засвоївався во французьких школах і широко тепер уживається во всіх без винятку типах шкіл.

Власне графічний метод уживався ще старими грецькими геометрами. Во франції тепер графічним методом користуються во всіх математичних дісциплінах і в початкових школах і аритметиці. І се не повино дивувати нас, бо багато аритме-

тичних завдань легше становяться зрозумілими дітям коли завдання задачі показується наочно лініями.

Ось для приміра відома ще грецька задача.

„Два пастухи зустрінулися і один сказав другому—дай мені одну вівцю, і у мене буде двічі більше як у тебе та на се відповів другий—пастух—ні дай ти мені краще одну свою вівцю—тоді у нас буде рівно. Скільки було в кожного пастуха овець?“

Розуміється сю задачу можна легко рішити алгебраїчним способом—але таке рішення буде не зрозумілим дітям. Буде дуже абстрактним і арифметичне. Але приміняючи графічний спосіб—задача рішається дуже просто і наочно.

Отже, припустимо, що в обох було порівну. Тоді рисуємо дві однакові лінії.

Беремо в одного одну вівцю, тоді по умові задачі в обох стане знову рівно. Значить спочатку у пастухів не було одно і те же число овець. (се все ми рисуємо на дошці).

Хай у першого було більше. (Рисуємо дві лінії, одну трохи більше як другу). Віддаємо від першого одну вівцю другому. Тоді по умові в обох стане рівно. Значить у першого було на дві вівці більше. (Все се рисуємо лініями).

Беремо знову у другого одну вівцю і віддаємо першому. То у першого стане на чотири вівці більше. Але по умові перший буде мати вдвічі більше як другий—себто має тепер 8 а у другий 4. Таким числом на початку у одного пастуха було сім овець а у другого було п'ять. Кожну зміну овець у пастухів ми весь час зазначуймо на дошці лініями і кожна дитина легше зрозуміє се як рахунки числами.

Або ось друга, також ще стара грецька задача:

„Летив табунець гусей, а на зустріч один гусь. „Добридень сто гусей!“—„Нас тут не сто. А от коли нас було вдвічі більше, як тепер, та ще половина, та ще четвертина, та ще ти сам, то буде нас тоді сто!“—Скільки в табунці було гусей?“

Рисуємо одну лінію. До неї додаємо таку саму. Зазначуємо на кожній що се табунець гусей. Далі додаємо ще половину нарисованої лінії--і знову зазначуємо що се половина табунця, далі додаємо ще лінійку в половину менше попередній—се буде четвертина табунця, а вкінці ще маленьку лінійку—се вже буде один гусь. І ся складна лінія обозначуємо сто гусей. Підраховуємо скільки „четвертинок“ табунця має наша лінія (без одного гуса). Простим підраховуванням побачемо що „четвертинок“ буде одинадцять, себто кожна „четвертина“ мала девять гусей а в табунці було 36 гусей. На дошці весь сей рахунок не складний і зрозумілий.

Але такі задачі вже більш складні. Очевидно легше показати графічно правила додавання, віднімання, поділ на дві частини множення, поділ числа на шість частин. приведення дробів до одного знаменника, відшукування цілого, множення дробу на дроб і т. иньше.

Ми не будемо вказувати як се робиться. Вкажемо приміром як графічно представити множення— $\frac{3}{5}$ на $\frac{3}{4}$. Відомо що дії з дробами дуже важкі для дитини. Рисуємо великий квадрат і ділемо його з одного боку чотирьома лініями (поперек наприклад) а з другого на п'ять, підраховуємо скільки получилось маленьких квадратиків і побачемо що двадцять. Одже відкреслюємо на одній сторінці квадрата три квадратика, (в ширь) а в поперек також три квадратика; коли зєднаємо лінії то побачемо що ми окреслили 9 квадратиків, з яких кожний є одною двадцатою велико-

го квадрата, а власне що і треба було получить, бо $\frac{3}{4} \times \frac{3}{5} = \frac{9}{20}$.

Графічним методам користуються що би представити ріст людей, війська різних народів, витрат і прибутків, температуру тіла або погоди, одиниці мір і т. иньше.

Рисування таких ліній користне бо ся праця інтересна і можливо дітям. Вона вказує як числа побільшуються і зменьшуються. Числа робляться більш наочними і вкінці таке рисування має і самостійне значіння, бо згадати тільки скільки на рисування витрачається часу в технічних школах, отже цілком добре привчити дитину з мелечку до рисувальних вправ. Очевидно треба робити працю і навпаки—себто по даним графікам знаходити числові данні.

„Клітчатий папер являється чудесним засобом в руках кожного хто цікавиться математикою, починаючи з дітього саду і кінчаючи університетом“—каже відомий французський педагог Лезан („education fondee par la science“ Париж 1904) і се правило тепер засвоєно во всіх школах во франції.

Але найважніша роля графічного методу полягає в тому що 1) графіка дозволяє з'єднати три основні математичні ідеї—власне число, образ та формулу в одно розуміння „залежної величини“, отже являється таким чином добрим педагогічним переходом до змінних величин, себто до математичного аналізу. А значить дякуючи графічному методу дуже рано засвоюється так звона вища математика. 2) графічний метод дозволяє абстрактні задачі рішати конкретним способом. Та розуміється графіку треба вводити тільки тоді, коли се пояснює предмет навчання і вкінці. 3) графічний метод дозволяє скорійше відшукати правильний

метод рішення.

Поясню се приміром. Наприклад рішити таку задачу графічним методом дуже легко: „Сума трьох чисел 1000. Коли перше число поділемо на третє, то часткою буде три, коли ж друге число поділено на третє то часткою буде два, а в остатки будемо мати 100. Нійти всі три числа.“ Легко найти що числа суть 450 і 150 та 400.

Але французська школа не тільки звертає увагу на те щоби учні практично, конкретно засвоювали знання, уживаючи для сього так звану „зрительну“ (очну) систему, замість звукової, як так часто буває по наших школах, — французська школа (особливо народня) взагалі характеризується практичною, утілітарною, постановкою.

Французський уряд не забуває, що дівчина мусить знати шити, варити, вязати і таке иньше, а хлопці (а школи по селам здебільшки мішаного типу) мусять по селам обробляти землю а в місцях — знати ремесло. Отже на сю сторону звернута пільна увага.

Особливо додає школа всіх сил, щоби діти селянські zostавалися в селах і не кидали землю. Бо рух селян в міста, що там не казати, є дуже сильний во франції почасти тому що зоробіток в місцях далеко більший а почасти і комфорт життя притягує людей до місць і от школа старається засвоїти любов до села, до землі. Для того учитель користується всім і на всіх уроках розвиває сю тему відповідно обставинам. А разом і ознайомлює дітей з новітньою технікою сільсько-господарською, національними методами оброблення землі, засіву, збора і т. иньше, і все ставе на практичний ґрунт, показує, що „так“ прибуток буде більший, „так“ меншою працею одержите більше.

І школяр—малий хлопчик, знає початки елементів агрономичній хемії, ботаники, фізіології рослин та їх хвороб, як і про раціональне виховання домашніх звірят. І поступ тут є безперечно помітний, і нашого селянина на жаль не можна рівняти з французьким.

Сей послідній вже на трьох десятинах живе справжнім паном, маючи навіть робітника (коли се можливо), во всякім разі у такого селянина знайдете і пьянино в домі і де—яку розкіш в хазяйстві (бісіклет, фотографію).

Зрозуміло, що в школах міських вчать всіх дітей якому небудь ремеслу і то навіть, і тоді коли батьки заможні, або думають сина віддати на яку вільну професію, в контору то що.

„Від торби не сховаєшся в життю“ отже на всякий випадок ремесло може і стати в пригоді, а до того де яке ремесло може принести і економію для своїй власній сем'ї.

Я вже не кажу, що по середнім школам майже повсюду вчать фотографії, стенографії, праці на машинці для писання та іншому.

Навіть по селах помічається тепер навчання дітей якому небудь ремеслу, але тільки там вчать чому небудь такому, що не відштовхувало дитину пізнійше, від землі. Вчать ремеслам, які мають зв'язок з прикладною агрономією, чи сільсько-господарською технологією, починаючи, від плетіння кошиків і кінчаючи спеціалізацією в прививках черенків на деревах, виробленню сира, чи там щось подібного. А в послідні часи стараються ознайомити і з механічною культурою землі, з паровиками, більш складними сільсько-господарськими машинами то що.

У Франції, як відомо, церков відділена від держави, але клерикальний рух, не вважаючи на се,

дуже сильний. На лекціях релігії, необовязкових і до того не в шкільних будинках, бувають майже всі діти села.

Найбільш клерикалізм, задержується але і шириться по між людністю тому що духовенство звернуло найбільшу увагу на виховання дівчаток.

І, розуміється, цілком правильно рахує, що коли жінка, або мати буде релігійною, то і діти не далеко одійдуть, від католицькій церкви тай і чоловіки почасти також будуть рахуватися з церквою.

І цікаво, батьки сами віддають виховувати дітей своїх, переважено дівчат, до рук монахинь.

Се тому, що духовенство удержує дурне сих дівчаток в особливих захоронках, годує, зодягає і відводять ще дня до школи, (бо монахині не сміють вчити грамоти, бо школа мусить бути одна для всіх публична). А що найважніше—монахині навчають сих дітей чому небудь практичному, звісно не забуваючи про релігійне виховання. Для батьків при нинішній дорожнечі користь очевидна. Бо окрім щоденній опіки, діти їх навчаються хорошему ремеслові, яке дасть певний кусник хліба для життя.

А навчають монахині дійсно добре. Всі найкращі швачки жіночих убрань, приміром, найкращі вишивки і все таке подібне виходять з таких католических захоронків. І марка „я вчилася кравецтву у монашок“ ставиться високо.

Я казав раніше, що ремеслу вчать во всіх школах і що вчать тому, що знання того чи иншого ремесла може бути користним навіть в родинному життю. Сей елемент „користности“ частенько являється домінуючим.

Взагалі ж, в школі звертають надзвичайно пильну увагу на привчання дітей до бережливості і се часто доходить до абсурда, але має і ту добру

сторону, що діти ще змалку привчаються економити копійку на „чорний день“ і се відбивається во всіх повіденціі.

При школах видаються книжечки для сховонок грошей в державні каси, вчат рахунку витрат і прибутку, бухгалтерії то що. Французська нація отже виховується з малих років на принципі економії і бережливості і зрозуміло, се придає їй велику силу.

Кожний француз вже відкладає трохи грошей до каси, щоби пізнійше жити на відсотки з капітала, або купує яке майно. І такі думки засвоюються вже дітям на шкільній лавці. Очевидно, що таке виховання має і свої негативні сторони бо розвиває в дітях „комерційний“ дух і нахил до наживи.

Інженера вказують, що у нас по школах частенко виучують наприклад, алгебру в одній камері, цілком замкнутій і віділенній від всього світа, геометрію знову в иншій камері, фізику в третій і так далі. І тільки вже студент вищій школи пізнає (а буває що і не пізнає) що поміж всіма сима науками єсть тісний звязок.

Отже французська школа рішуче проводить принцип найбільшого єднання споріднених наук і ніде може різнородні математичні дисципліни так не сплетаются, яку во французських школах. І сей звязок починається з найменших класів.

Задача математики по школам, каже відомий французський педагог і математик Танері, се навчити дітей прикладати математичний метод і до конкретних, практичних випадків. І в нових французських підручниках багато викинуто зайвого з арифметики, алгебри та геометрії, а зате введена тригонометрія, аналітична геометрія і почасти рахунків безкрайно—малих величин.

Танері в своїй книжці для початкових шкіл, вводить елемент інтегрального рахунка і показує, як в 8-10 уроків вчитель може дати зрозуміти дітям ціль і метод математичній взагалі науки во всій її широті (Аналогічні праці маються у Бертрана, Бореля, Мура, Лезана і інших).

Розуміється що б провести таку програму навчання математики треба ще багато французам попрацювати для вироблення програм і уклада матеріяла різних наук. Але ціль поставлена ясно і весь час систематично працюють в тім напрямці..

Треба сказати що ще в 1902 році во франції був прийнятий принцип „єдиній“ школи, себто встановлен звязок поміж початковою, середньою і вищою школою.

Від 1905 року навчання йде концентричними нитками, себто діти до вступу в вищу школу три чотирі році проходять тіж сами науки, розширюючи за кожним роком матеріял і обсяг тій ж самій науки.

Власне до вступу в університет хлопець вчиться тринадцять років, які розбиваються на три цікла, не рахуючи першого і посліднього років.

Перший дітчий клас, не обов'язковий.

Далі від другого до шостого класу йде „початкова школа“, яка поділяється на два відділа. Два перші складають підготовчий відділ, а два другі схематичний відділ. Проходження сих чотирьох класів обов'язково для всіх горожан Франції, як мужчин так і женщин.

Слідуючи чотирі роки (себто 6, 7, 8, 9 класи) становлять цікл середньої школи, а знову три слідуєчі [класи 10 11 12] II цікл середньої школи і в кінці 13-й клас се спеціальний клас. головним чином математичний, з якого хлопці (і дівчата) просто переходять до вищих технічних шкіл.

Обидва цікла середніх шкіл поділяються в свою чергу на відділи. Перший цікл має два, а другий цікл чотирі відділи.

В відділі „А“ першого цікла середній школи (6, 7, 8, 9 класи), латинську мову вчать 7 годин на тиждень во всіх класах, а грецьку в трьох класах по три години. Отже відділ „А“ се „класична школа. В відділі „В“ того ж цікла вже нема, а ні латинській, а ні грецькій мов, тут більше часу займають природничі науки, математика і в кінці нові мови (німецька, Еєспанська італійська а часами і російська). Отже відділ „В.“ являється „новою“ школою.

З відділ як „А.“ так і „В.“ першого ціклу можна вільно переходити во всі чотирі відділа („А“ „В“ „С“ „Д“) II-го цікла, з яких кожний має, як вказав вище по три роки (класи 10, 11, і 12) В відділі „А“ (класичному) вчать обидви класичні мови і порівнюючи мало природознавства і математики. В відділі „В“ тільки латинська та иньш. нові мови, природознавству і математики стільки ж яке і в попередньому. В відділі „С“ е вже значно більше природознавства і математики, але латинська мова, ще заховується; коли ж в відділі „Д“ вчать тільки новим мовам, курс же природознавства і математики той же що і в „С“. Перші два відділи (А і В) звуть класами фільологічними, а другі два (С і Д) класами математичними.

Сістема се добре продумана і має свої гарні сторони. А власне заховується рівновага по між всіма типами середній оєвіти.

Далі дається вільний вибір батькам—в залежності, від таланту та здібностей дітей вибирати відділи по серцю і вкінці не предрішається наперед кар'єра дитини, бо при переході з першого цілку на другий, учень може сам вибрати той відділ що,

ближче йому по серцю.

Отже хлопець, що помилково посажений батьками в „класичну“ школу (1 цікл, відділ А) може при переході на другий цікл (в клас 10) або поменшити своє класичне виховання і перейти в історичний відділ („В“), або і цілком вибрати природознавство („С“) чи математику („Д“).

Розуміється може трапиться і навпаки і діти з малим нахилом до математики можуть вибрати собі відділи по своїй душі.

Очевидно навчання математики во всіх ціклах і відділах суть різне, але по всюду во французьких програмах, як я вказував вище, відкинута „схолястику“ старій математики і вводяться по можливості елементи, так званій „вищій“ математики.

В кінці при навчанні математики звертається особлива увага на устні рахунки. У нас, по школам, дуже часто закінчивши школу не можуть рахувати инакше, як з олівцем в руках. Не те во Франції. Там поможливості всі рахунки робляться в голові. І ще в наймолодших класах кожний урок починається з того що 10 хвилин. всі рахують на пам'ять, не уживаючи паперу, ні крейди.

І тут маються два практичних метода устного рахунку.

По методу Таборо-у кожного учня мається графічна дошка, кусничек крейди та ганчірка. Ви ставите запитання і дивитись щоби ніхто не писав. (всі учні мають кскладені на грудях руки) „Пишіть“ дається команда і всі пишуть отвіт задачі і піднімають дошки Розуміється, щоб діти не списували кожному ряду учнів дають иншу задачу.

Але при сій методі частенько діти забувають приносити дошки, крейду чи ганчірку. Отже тепер найбільше приміняють метод Мартеля. Тут вже

пишуть діти отвѣти олівцем на папері і зараз же передають свої записи попередньому [а той що сидів по переду—тому хто на послідній парті]. І дти справляють помилки своїх товаришів.

Треба признати, що принцип рахунків по пам'яті дав собі, добре знати. Той хто бував во Франції, певно замітив, як швидко вміють рахувати французи. Я вже, не кажу що такі рахунки мають чимале виховуюче педагогічне значіння в розвитку молодого мозгу.

На сьому власне і полягає характерність французькій школи.

Бачемо що французька школа в дійсности має свої хиби, але має і дуже добрі сторони.

Школа во Франції характеризується сильно розвинутим централізмом, аж до нехтування місцевих обставин. Що завдяки сьому контрольна система також розвинута. Але за те програм в школах єдиний і всі програми швидко перероблюються і одночасно полипшуються. Бачемо що навчення йде концентричними ціклами і дитини дається можливість вибирати програми по своєму серцю. Бачемо що проведено там зв'язок по між предметами і при навчанню математики ще малих дітей вводять в коло так званій „вишчій“ математики. Бачемо що приміняючи устний рахунок і графічний метод сим дозволяють скорійше і легше засвоювати науку, і більший обсяг знання.

Французька школа, як бачемо цілком національна і практична. Вона дає добрі знання про свій край і нарід, привчає до ощадности, дає багато практичних вказівок для дальшого життя вже по виході зо школи. Вкінці школа виховує не тільки душу, але і тіло дитини і заохочує дітей до науки, підтримуючи зв'язок по між учителями та учнями.

072кон (1987)

— 24 —

р 1 6393

В кінці вкажу що французська школа розвинує ініціативу і ту так звану робочу дисципліну, без яких доросла людина мало здатна до життя.

На жаль тільки французська школа доступна для всіх тільки в початкових своїх класах (класи 1—5), бо середня школа вже не всім по кишені, а в вищих школах звичайно вчать тільки діти заможних батьків, за дуже малим винятком. Але рух за безплатною освітою во всіх школах середніх і вищих таки існує і певно не довго чекати того часу коли кожний хлопець чи дівчинка може при бажанні, за допомогою держави, закінчити свою освіту, де б то ні було, чи то в гімназії, чи університеті, чи в інших спеціальних вищих школах.

С. Бачинський.

Ціна 85 грив.

Електрична друкарня С. Тухбіндер

НАРОДНЯ ШКОЛА
ВО ФРАНЦІІ.

(Лекція)

С. В. Бачинського

Прив. Доц. Кам'янецького Українського Державного Університета.

Кам'янець на Поділля.

Елект. друкарня С. Л. Тухбіндер.